

Uyuşturucu bağımlılarının iyileşmesine yönelik bakım veren tutumları ölçeğinin geliştirilmesi ve geçerlik-güvenirlik çalışması

Giriş

Uyuşturucu bağımlılığından iyileşme sürecine yönelik bakım veren tutumları, bakım verenlerin yakınlarının bağımlılıktan kurtulmasına ilişkin duyuşsal, davranışsal ve bilişsel eğilimlerinin bütünü ifade etmektedir. Kuramsal yaklaşımlar, iyileşme sürecine ilişkin inanç ve duyguların, bakım verenlerin süreçten uzaklaşması ya da iyileşme sürecine aktif olarak katılım göstermesi ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle bakım verenlerin, uyuşturucu bağımlısının iyileşme sürecine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Mevcut literatür bu konuda nitel çalışmaları vurgulamakla birlikte, söz konusu yapının değerlendirilmesine yönelik bir ölçme aracının bulunmaması nedeniyle nicel inceleme eksik kalmaktadır; bu eksiklik mevcut çalışma tarafından giderilmektedir.

Araştırma Deseni ve Yöntem

Çalışma, karma yöntemli kesitsel desenle üç aşamada yürütülmüştür: İlk aşamada bakım verenlerle yapılan nitel inceleme sonucu madde havuzu oluşturulmuş, ikinci aşamada 23–62 yaş arası 284 bakım verenden elde edilen verilerle açıklayıcı faktör analizi yapılmış, üçüncü aşamada ise 400 bakım vereni üzerinde doğrulayıcı faktör analizi ve geçerlik testleri gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliği DFA ile incelenmiş; yakınsak ve ayırt edici geçerlik, Urduca'ya çevrilip doğrulanmış ISSA-C ölçeği puanlarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. ISSA-C, uyuşturucu bağımlılığı olan yetişkinlere yönelik damgalayıcı tutumların içselleştirilmesini yabancılaşma, stereotipleri benimseme, algılanan ayrımcılık, sosyal geri çekilme ve damgalanmaya direnç boyutları üzerinden ölçmektedir.

Bulgular

Birinci aşamada elde edilen bilgiler, bakım verenlerin tutumları açısından üç tema ortaya çıkarmıştır: inançlar, olumsuz duygular ve aktif katılım. İnançlar nüksün kaçınılmazlığı ve kontrol odağına ilişkin değerlendirmeleri; olumsuz duygular umutsuzluk, nüks korkusu, hayal kırıklığı, güvensizlik ve çaresizliği; aktif katılım ise tedaviye erişim, faaliyetlerin izlenmesi, şefkat, sağlıklı etkinliklere yönlendirme ve manevi rehberliği kapsamaktadır. Bu süreçte 72 maddelik havuz oluşturulmuş, uzman değerlendirmeleriyle 44 maddeye indirgenmiştir. İkinci aşamada açıklayıcı faktör analizi dört faktörlü yapı (olumsuz/olumlu iyileşme beklentileri, duygusal kırgınlık, terapötik kötümserlik) ortaya koymuştur. Üçüncü aşamada doğrulayıcı faktör analizi 42 madde için iyi faktör yükleri (>0.40) göstermiştir. Yakınsak geçerlik bulguları, içselleştirilmiş damgalanmanın olumsuz beklentiler ($r=0.24$), duygusal kırgınlık ($r=0.42$) ve terapötik kötümserlik ($r=0.25$) ile ilişkili olduğunu, olumlu tutumlarla ise anlamlı ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur.

Sonuç

Nitel çalışma, iyi düzeyde içerik geçerliğine sahip 44 maddenin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Çalışma ayrıca iyileşme sürecine yönelik uygunsuz tedavi uygulamalarına ilişkin yerel inançları, bağımlı bireye ve sürdürülebilir ayıklık çabaları bağlamında rehabilitasyon merkezlerine duyulan güvensizlik duygularını da ortaya koymuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, 44 maddeden 42'sinin uygun olduğunu göstermiş ve bu maddeler ölçeğin nihai versiyonunda korunmuştur. Ayrıca yakınsak ve ayırt edici geçerlik de sağlanmıştır. Bu doğrultuda, Uyuşturucu Bağımlılarının İyileşmesine Yönelik Bakım Veren Tutumları Ölçeği, psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır. Ölçeğin farklı kültürlerde doğrulanması, kullanımının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte çalışmanın temel sınırlılığı, örnekleme yalnızca erkek uyuşturucu bağımlılarının bakım verenlerinin dahil edilmiş olmasıdır.

Anahtar kelimeler: tutum, bakım verenler, uyuşturucu bağımlıları, Pakistan, iyileşme, ölçek geliştirme